

Anna Bednarczyk

Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk

**„SKOŃCZYSZ W CZARNYM WORKU”.
ANALIZA ZJAWISKA PRZEMOCY ZE WZGLĘDU NA PŁEĆ
W PRZESTRZENIACH MIEJSKICH NA PODSTAWIE BADAŃ
Z MŁODYMI KOBIETAMI W ARGENTYNIE¹**

Artykuł analizuje doświadczenia przemocy ze względu na płeć, opierając się na badaniach jakościowych przeprowadzonych w Argentynie z udziałem młodych kobiet, w latach 2017–2022. Celem jest zrozumienie dyskursu lęku przed ‘miastem’, który towarzyszy dziewczętom od dzieciństwa oraz pierwszych doświadczeń przemocy w przestrzeniach publicznych. W artykule wykorzystano perspektywę genderową na zjawisko strachu przed przemocą ze względu na płeć oraz feministyczną teorię miejską, które conceptualizują przestrzeń publiczną jako domenę mężczyzn, a przestrzeń prywatną jako przestrzeń kobiet. Analizowane są skutki tego binarnego podziału, w tym wzmacnianie lęku u dziewcząt oraz obwinianie ich za doświadczaną przemoc. Badania, obejmujące okres mobilizacji ruchów na rzecz praw kobiet w Argentynie, ukazują, jak historie kobietobójstw pojawiają się w biografii młodych kobiet i jak złożonym zjawiskiem jest przemoc w przestrzeniach miejskich, związanym zarówno z indywidualnymi doświadczeniami, jak i z dyskursem publicznym.

Słowa kluczowe: młode kobiety; przestrzeń miejska; przemoc ze względu na płeć; Argentyna

**‘You’ll End Up in a Black Bag’: An Analysis of Gender-Based Violence
in Urban Spaces Based on Research with Young Women in Argentina**

The article examines gender-based violence experiences in public spaces, based on qualitative research conducted with young women in Argentina between 2017 and 2022. It aims to understand the discourse of fear towards the ‘city’ that accompanies girls from an early age, and their initial experiences of violence and harassment in public spaces. The article employs a gender perspective on the phenomenon of fear of violence and feminist urban theory, which conceptualizes public space as a male domain and private space as a female domain. It analyzes the consequences of this binary division, including the amplification of fear among girls and blaming of them for the violence they experience. The

IFiS PAN, anna.bednarczyk@gssr.edu.pl, ORCID 0000-0002-9105-7795. Źródło finansowania. Grant NCN Preludium nr 2021/41/N/HS6/01983.

Tekst opublikowany na warunkach licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-NC-ND 3.0 PL).

¹ Artykuł zawiera drastyczne opisy przypadków przemocy wobec dziewcząt i kobiet.

research, covering the period of mobilization of women's rights movements in Argentina, reveals how narratives about femicide appear in the biographies of young women and how urban violence is a complex phenomenon related to both individual experiences and public discourse.

Key words: young women; gender-based violence; urban space; Argentina

Wprowadzenie

Głównym celem niniejszego artykułu jest analiza doświadczeń przemocy ze względu na płeć w przestrzeniach publicznych, oparta na badaniach jakościowych z udziałem młodych kobiet w Argentynie. Kontekst badań oraz dwie cechy respondentek, płeć i wiek, stanowią tutaj podstawę do pogłębionej refleksji o dyskursie lęku przed miastem, który towarzyszy dziewczynkom od wczesnego wieku, a także nad pierwszymi doświadczeniami przemocy w przestrzeniach publicznych. W artykule wykorzystuję perspektywę genderową do analizy lęku przed przestępczością i przemocą w miastach (Pain, 1997; Koskela i Pain, 2000; Gqola, 2022), opierając się na ramach teoretycznych rozwijanych przez feministyczne badaczki miasta (zobacz Peake, 2015a, 2015b; Peake i in., 2021; Falú, 2010; Rodó-de-Zárate i in., 2019). Teorie te konceptualizują przestrzeń publiczną jako domenę przypisaną mężczyznom, natomiast przestrzeń prywatną – kobietom. Jedną z konsekwencji tego binarnego podziału jest nieustanne ryzyko doświadczenia przemocy ze względu na płeć w miastach. Ryzyko to jest zinternalizowane przez dziewczęta w okresie dojrzewania i stanowi ważny element dyskursu dotyczącego molestowania i przemocy w mieście (Valentine, 1989). Społecznie skonstruowane przypisanie płci do konkretnych miejsc przyczynia się do wzmacniania lęku u dziewcząt i kobiet przed przebywaniem, zwłaszcza samotnie, w przestrzeniach publicznych. Jednocześnie wpływa na obwinianie ich za prowokacyjne lub brawurowe zachowania w miastach, które są postrzegane jako usprawiedliwienie dla doświadczanej przemocy (Nasser i Hassan, 2021; Fileborn i O'Neill, 2023).

Artykuł opiera się na wynikach szesnastomiesięcznych badań terenowych przeprowadzonych w Argentynie w latach 2017–2022. Ten okres obejmował mobilizację ruchu społecznego przeciwko przemocy ze względu na płeć *Ni Una Menos* (po polsku: „Ani Jedna Mniej”) oraz Narodowej Kampanii na Rzecz Legalnej, Bezpiecznej i Darmowej Aborcji. Obie inicjatywy uwidoczniły skalę przemocy wobec dziewcząt i kobiet oraz zmobilizowały wiele młodych kobiet do aktywizmu oraz krytycznej refleksji nad ich pozycją w argentyńskim społeczeństwie. W badaniach skupiłam się na doświadczeniach tych młodych kobiet związanych z życiem w mieście, ich codziennością oraz formowaniem się i funkcjonowaniem lęku przed przemocą. W części empirycznej artykułu

przedstawiam, jak historie kobietobójstw funkcjonują w biografiami młodych kobiet, zaznaczając ich symboliczne znaczenia pomiędzy przestrzeniami prywatnymi i publicznymi. Następnie prezentuję pięć cech przemocy wobec kobiet w przestrzeniach miejskich, opartych na analizie danych jakościowych. Argumentuję, że przemoc ze względu na płeć w miastach jest zjawiskiem złożonym, na które składają się zarówno przeżyte doświadczenia dziewcząt i kobiet, jak i dyskurs publiczny wzmacniający lęk przed przestrzeniami publicznymi.

Genderowa perspektywa na lęk i przemoc w przestrzeniach miejskich

Dyskurs na temat lęku w przestrzeniach publicznych w dużej mierze skupia się na genderowym wymiarze strachu przed przestępczością (Valentine, 1989; Koksela i Pain, 2000; Koskela, 1997, 2002). Aby zrozumieć doświadczenia poczucia bezpieczeństwa w przestrzeniach miejskich, niezbędna jest analiza zjawiska strachu w tych przestrzeniach przez pryzmat płci. Rachel Pain definiuje strach przed przestępczością jako szeroki zakres emocjonalnych i behawioralnych reakcji na przestępczość i nieporządek społeczny wyrażanych przez jednostki i grupy (2001, s. 901). Kluczowe dla koncepcji Pain jest definiowanie reakcji na strach nie tylko jako subiektywnego stanu emocjonalnego, ale także jako manifestowanego zachowania. Różnice w funkcjonowaniu w przestrzeniach miejskich między mężczyznami a kobietami wynikają z innych źródeł doświadczania strachu przed przemocą i przestępczością. Badania empiryczne, głównie prowadzone w miastach europejskich i północnoamerykańskich, wskazują, że choć kobiety nie są statystycznie częściej ofiarami przestępstw niż mężczyźni, wykazują one nieproporcjonalnie większe obawy przed przemocą i przestępczością (Beebejaun, 2016; Reid i Konrad, 2004; Johansson i Haandrikman, 2021). Kobiety są socjalizowane do postrzegania zagrożenia ze strony nieznanymi mężczyzn, pomimo że są one bardziej narażone na przemoc ze względu na płeć w przestrzeniach prywatnych, ze strony znanych im mężczyzn (Valentine, 1989; Johansson i Haandrikman, 2021; Nasser i Hassan, 2021).

Różnice między kobietami a mężczyznami w doświadczaniu strachu w mieście Hille Koksela postrzega jako emblematyczną dla społecznie skonstruowanego konceptu przestrzeni publicznych jako niebezpiecznych dla kobiet (1997). Socjolożki miejskie argumentują, że strach kobiet nie wynika z lęku przed fizyczną przestrzenią, lecz opiera się na strukturze nierówności płci oraz społecznie wytworzonym podziale na przestrzeń publiczną przypisaną mężczyznom i prywatną przypisaną kobietom (Massey, 2001; Ilahi, 2009; Falú, 2014; Rodó-de-Zárate, 2013). Badaczki z nurtu feministycznej teorii miejskiej podkreślają, że przestrzeń publiczna jest przypisana ‘męskości’, co oznacza, że społecznie konstruowane

rozdzielenie na przestrzeń prywatną – kobietą i publiczną – męską, pociąga za sobą konkretne implikacje społeczne. To rozdzielenie wynika z systemu podziału pracy ze względu na płeć, w którym kobiety tradycyjnie są przypisane do przestrzeni prywatnej, gdzie wykonują nieodpłatną pracę reprodukcyjną, a mężczyźni do przestrzeni publicznej, gdzie wykonuje się odpłatną pracę produkcyjną (Peake i in., 2021). Pomimo zmian wywalczonych przez ruch na rzecz praw kobiet i zwiększonej dostępności do strefy publicznej oraz rynku pracy, codzienny lęk przed przemocą w przestrzeniach miejskich nadal towarzyszy wielu kobietom i dziewczętom. Jak tłumaczy argentyńska badaczka Ana Falú:

Historycznie rzecz biorąc, przestrzenie publiczne były niedostępne dla kobiet, a ich ‘inwazja’ była wynikiem aktywizmu kobiet. Jego celem było zapewnienie dostępu do przestrzeni, w której mogą realizować swoje prawa obywatelskie, przestrzeni partycypacji, przestrzeni pełnoprawnych podmiotów politycznych. Pomimo tych osiągnięć, kobiety nadal obwiniają same siebie, jeśli coś złego przydarzy im się w przestrzeniach miejskich. (2010, s. 23)

Lęk kobiet przed przemocą wynika z binarnego podziału przestrzeni. Samotne przebywanie nocą w miejscach publicznych jest często postrzegane jako prowokacja do bycia zaatakowaną (Valentine, 1989; Pain, 1997). Genderowa perspektywa na podział na przestrzeń prywatną i publiczną podkreśla potrzebę postrzegania strachu nie tylko jako subiektywnego stanu emocjonalnego jednostki. Oznacza to, że rozwiązanie problemu bezpieczeństwa w mieście wymaga szerszego i kompleksowego podejścia.

Bezpieczeństwo dziewcząt i kobiet w przestrzeniach miejskich wciąż obwarowane jest społecznymi regułami, które Pumla Dineo Gqola określa scenariuszami mającymi chronić przed przemocą (2022). Zasady te ograniczają wybory kobiet dotyczące ubioru, towarzystwa oraz czasu i miejsca aktywności. Nieprzestrzeganie ich bywa społecznie postrzegane jako uzasadnienie przemocy. Gqola podkreśla jednak, że podporządkowanie się tym normom jedynie umacnia fałszywe poczucie bezpieczeństwa, utrzymując kobiety w pętli strachu (2022, s. 69).

Badania jakościowe przeprowadzone przez Elisabettę Risi i Riccardo Pronzato w Mediolanie wykazały, że strach znacząco wpływa na postrzeganie i decyzje kobiet w miastach, prowadząc do rozwoju fragmentarycznych map mentalnych przestrzeni miejskich (Risi i Pronzato, 2020). Mapy te wyznaczają strefy potencjalnie niebezpieczne lub bezpieczne, po których kobiety strategicznie nawigują. Podobne wnioski wyłoniono z badań prowadzonych w Medellín. Wykorzystując mapowanie partycypacyjne oraz grupy fokusowe badaczki dokonały porównania odczuwanego strachu przed przestępczością wśród kobiet i mężczyzn zamieszkujących jedną dzielnicę klasy średniej oraz dwie dzielnice klasy niższej. Główny wniosek z tych badań wskazywał, że w przeciwieństwie do mężczyzn, kobiety codziennie analizują i planują używanie konkretnych

przestrzeni publicznych (Jiménez i Sierra 2017). Strach mężczyzn zazwyczaj dotyczy przestępstw takich jak napady rabunkowe czy przemoc ze strony gangów, lecz nie stosują oni specyficznych strategii unikania konkretnych miejsc (Jiménez i Sierra, 2017). Natomiast kobiety konsekwentnie polegają na zinternalizowanej wiedzy i codziennych taktykach, aby zapewnić sobie bezpieczeństwo. Ich strach przed przemocą charakteryzuje się większą złożonością w porównaniu do doświadczeń mężczyzn.

Utrwalanie strachu kobiet przed przemocą w przestrzeniach publicznych kształtują dwa czynniki: internalizacja lęku i jego dyskursywna konstrukcja (Koksela, 1997). Proces internalizacji jest ściśle związany z socjalizacją do ról płciowych, w której dziewczęta wchodząc w okres dojrzewania konfrontowane są z innym odbiorem ich obecności w przestrzeniach publicznych niż młodzi mężczyźni (zob. Griffin 2004, Mitchell i Rentschler, 2016). Pierwsze doświadczenia słownej agresji, męskich spojrzeń czy molestowania seksualnego w przestrzeniach publicznych skłaniają młode kobiety do przemyślenia form poruszania się i funkcjonowania w mieście. W rezultacie zaczynają rozwijać strategie mające na celu zapewnienie sobie osobistego bezpieczeństwa i zmniejszenie ryzyka bycia zaatakowaną, co skutkuje samozachowawczym repertuarem zachowań (zobacz Rodó-de-Zárate, 2013). Ponadto, strach kobiet zależy od wykorzystywania przestrzeni publicznych przez różne grupy w różnym czasie (Valentine, 1989, s. 389). Gill Valentine analizuje wymiar czasowy i społeczny strachu, ilustrując, jak konkretne miejsce może stać się nagle niebezpieczne w zależności od pory dnia czy obecności innych grup społecznych, np. pojawienie się grupy młodych mężczyzn (1989). Ta wzmożona czujność na dynamikę otoczenia przekłada się na codzienne zachowania dziewcząt i kobiet, głęboko kształtując ich doświadczenia miejskie.

Dyskurs dotyczący niebezpiecznych przestrzeni publicznych często koncentruje się na założeniu, że kobiety są podatne na przemoc, szczególnie przemoc seksualną. Składa się on z zestawu reguł, kontrolując ciała, wygląd, a nawet sposób zachowania dziewcząt i kobiet. Narracje wokół przypadków, w których kobiety, zwłaszcza białe z klasy średniej, doświadczają agresji, przyciągają znaczną uwagę mediów i są często wykorzystywane w dyskursie publicznym jako przykłady ostrzegawcze wzmacniające normy płciowe. Paradoksalnie, skala przemocy domowej jest w mniejszym stopniu relacjonowana przez media niż ataki na kobiety w parkach, na przystankach czy ulicach. Szeroko nagłośniona sprawa Sary Everard, która została porwana, zgwałcona i zamordowana przez policjanta w przestrzeni publicznej w południowym Londynie w marcu 2021 roku², wywołała globalne oburzenie i ponownie zwróciła uwagę na problem przemocy ze względu na płęć w miastach.

² Źródło : <https://www.bbc.com/news/uk-england-london-68466660> (dostęp 01.08.2024).

Argentyńskie akademickie badające ruch *Ni Una Menos* oraz masowe mobilizacje na rzecz praw kobiet, szczególnie po 2015 roku, podkreślają, że żądanie bezpieczeństwa dotyczyło wszystkich przestrzeni życiowych, prywatnych, publicznych, ale też politycznych i instytucjonalnych (zobacz Álvarez, 2018; Martínez i in., 2018, Artazo i in., 2021). Chociaż ruch ten powstał w odpowiedzi na przemoc wobec kobiet w relacjach intymnych oraz ograniczenia praw reprodukcyjnych, zwracał również uwagę na proces socjalizacji dziewcząt, który kształtuje w nich strach, bierność oraz ciągłą czujność wobec potencjalnych zagrożeń. Wyniki jakościowych badań przeprowadzonych z młodymi feministkami wskazały, że poprzez formację polityczną w ruchach na rzecz praw kobiet zauważają one więcej przypadków przemocy ze względu na płeć i rozumieją ich strukturalne zakorzenienie (Artazo i in., 2021). Ana Falú podkreśla, że zjawisko przemocy wobec kobiet funkcjonuje wzdłuż osi przestrzeni prywatna – publiczna, a molestowanie słowne czy fizyczne na ulicach, w parkach i transporcie publicznym to kontynuacja przemocy doświadczanej w domach (2010). Tę perspektywę rozwija w swoich pracach argentyńska antropolożka Rita Segato, która, analizując przemoc wobec kobiet, wskazuje na jej rolę jako narzędzia kontroli nad kobietami, również w kontekście przestrzeni publicznej (2013, 2018). Tak jak w patriarchalnym gospodarstwie domowym mężczyzna, wykonujący pracę produkcyjną, sprawuje władzę nad kobietą i jej nieodpłatną pracą reprodukcyjną, tak w przestrzeniach publicznych ryzyko przemocy i strach ma utrwalać strukturę nierówności społecznej, dając mężczyznom narzędzie kontroli (Segato, 2013). Kolektywy badawczo-aktywistyczne takie jak *La Ciudad que Resiste* z Mar de Plata czy *Colectivo de Arquitectas en Defensa de las Tierras Públicas* z Buenos Aires prowadzą szereg projektów badawczych mających na celu identyfikację, mapowanie i eksplorację różnych form przemocy wobec kobiet w miastach (zobacz czasopismo naukowe *Architektura i Planowanie* numer 44 „Feminizmy, Architektura i Terytorium”). W moich badaniach, jak również w tym artykule, przemoc wobec dziewcząt i kobiet w przestrzeniach publicznych definiuję jako każde działanie, które negatywnie wpływa na dobrostan fizyczny i psychiczny jednostki. Wpisuje się w szerszą definicję przemocy ze względu na płeć, która wykracza poza naruszenie nietykalności cielesnej. Jednym z osiągnięć ruchu *Ni Una Menos* było właśnie uwidocznienie zróżnicowania form przemocy doświadczanej przez dziewczęta i kobiety (Artazo i in., 2021).

Kontekst badań i metodologia

Skala przemocy ze względu na płeć, wysoki poziom urbanizacji oraz dynamika mobilizacji na rzecz praw kobiet to trzy istotne czynniki kontekstualne czyniące Argentynę ważnym i interesującym przypadkiem do studiowania przemocy ze względu na płeć w przestrzeniach publicznych.

Szacuje się, że w Argentynie co 31 godzin zostaje zamordowana kobieta, a w 2023 roku udokumentowano 308 kobietobójstw (Ahora Que Si Nos Ven – Observatorio de Las Violencias de Género, 2024). Kobietobójstwo to przestępstwo definiowane jako zamierzone zabójstwo kobiety ze względu na jej płeć (Coraddi i in., 2016). Argentyna była jednym z pierwszych krajów w Ameryce Południowej, który wprowadził ten termin do Kodeksu Karnego (w 2012 roku). Wcześniej zabójstwo kobiety przez partnera (lub byłego partnera) nazywane były morderstwem z pasji, odwołując się do silnych emocji w romantycznej relacji. Zmiany legislacyjne oraz dokumentowanie przemocy przez inicjatywy na rzecz praw kobiet umożliwiły gromadzenie danych ilościowych oraz uwidoczniły kobietobójstwa w dyskursie publicznym (Rosales, 2018; Equipo Latinoamericano de Justicia y Género, 2024). Jakościowa perspektywa pozwala analizować przestępstwa wobec dziewcząt i kobiet w Argentynie (w przestrzeni prywatnej i publicznej) jako problem strukturalny, a nie odizolowane przypadki czy społecznie akceptowalną cechę romantycznej relacji.

Drugim ważnym czynnikiem kontekstualnym jest wysoki poziom urbanizacji Argentyny. To jeden z najbardziej zurbanizowanych krajów w Ameryce Południowej, w którym około 92% populacji mieszka na obszarach miejskich³. Gwałtowny rozwój miast, w szczególności metropolii Buenos Aires, wpłynął na rozbudowę nieformalnych osiedli, tzw. villas. Szacuje się, że obecnie około 5 mln osób zamieszkuje zmarginalizowane dzielnice (Marcos, 2022). Nierówności przestrzenne nakładają się na nierówności społeczne w postaci ograniczonego dostępu mieszkańców villas do usług publicznych, słabej infrastruktury i braku stabilności ekonomicznej (Moser, 2004; Marcos, 2022). Dziewczętom i młodym kobietom trudniej jest osiągnąć finansową niezależność, co może wpływać na ich decyzje życiowe, na przykład utrzymywanie przemocowej relacji (Vázquez, 2017).

Trzecim ważnym czynnikiem jest dynamika argentyńskich ruchów społecznych na rzecz praw kobiet i sprawiedliwości społecznej. Dla moich badań szczególnie istotny pod względem skali i zakresu działań był ruch *Ni Una Menos*. Powstał on w 2015 roku jako masowa mobilizacja przeciwko kobietobójstwom i bierności państwa w zapewnieniu obywatelkom bezpieczeństwa. Szacuje się, że do kolektywów *Ni Una Menos* na terenie całego kraju dołączyło około 400 tys. osób (Artazo i in., 2021). Dla wielu dziewczyn aktywizm na rzecz praw kobiet był pierwszym doświadczeniem zaangażowania politycznego. Argentyna, charakteryzująca się opisanymi powyżej cechami, stanowi odpowiednie tło dla empirycznej analizy zjawiska przemocy wobec kobiet w przestrzeniach miejskich.

³ Źródło: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/most-developed-countries-in-latin-america> (dostęp 01.08.2024).

Badanie zostało przeprowadzone w ramach podejścia interpretatywnego i wykorzystano w nim jakościowe metody badawcze. Na metodologię składały się etnografia miejska oraz indywidualne wywiady pogłębione. Zastosowanie tych narzędzi pozwoliło zgromadzić dane na temat: (1) zachowań społeczno-przestrzennych młodych kobiet; (2) trajektorii ich życia w mieście; (3) strategii radzenia sobie z przemocą w przestrzeniach publicznych; (4) nieformalnych praktyk opieki oraz sieci wzajemnego wsparcia. Etnografia miejska ma na celu systematyczne rejestrowanie i opisywanie jednostek oraz społeczności z ich perspektywy (Krase, 2018, s. 73). Wykorzystanie tego narzędzia w moich badaniach umożliwiło eksplorację kontekstu społeczno-kulturowego życia młodych kobiet oraz jego przestrzennych aspektów w zakresie dostępu do usług publicznych, codziennego funkcjonowania w mieście, a także zaangażowania w formalne i nieformalne inicjatywy na rzecz praw kobiet. Indywidualne wywiady pogłębione miały na celu rekonstrukcję trajektorii dorastania młodych kobiet, ze szczególnym uwzględnieniem zmian w okresie dorastania (takich jak społeczne postrzeganie ciała), doświadczeń przemocy w przestrzeniach publicznych oraz formowania sieci opieki i wsparcia.

W swoich badaniach inspirowałam się pracami Lindy Peake, która postuluje konstruowanie feministycznej teorii miejskiej, koncentrującej się na analizie codziennego życia kobiet i społeczności queerowych oraz podważającej tradycyjne binarne podziały i kategorie, takie jak przestrzeń prywatna i publiczna czy praca produkcyjna i reprodukcyjna. (2015a, 2015b). Główne pytania badawcze, jakie zadaję w projekcie, to: (1) Czym charakteryzuje się przemoc wobec kobiet w przestrzeniach publicznych? (2) Co konstytuuje bezpieczeństwo młodych kobiet w publicznych przestrzeniach miejskich? (3) W jaki sposób praktyki opiekuńcze, takie jak wzajemna troska i tworzenie sieci wsparcia, wpływają na bezpieczeństwo młodych kobiet? W artykule prezentuję wyniki badań terenowych, przeprowadzonych w latach 2017–2022 w Córdobie, drugim największym mieście w Argentynie, o populacji około 1,5 mln. Projekt podzielony był na dwie fazy: badania pilotażowe w latach 2017–2018 oraz główne badania terenowe w 2022 roku. Pomiedzy rokiem 2017 a 2018 spędziłam łącznie sześć miesięcy jako stypendystka w Instytucie Badań nad Mieszkalnictwem (INVIHAB) na Narodowym Uniwersytecie w Córdobie oraz prowadziłam obserwację projektu *Kobiety na Rzecz Bezpiecznych Miast* realizowanego przez organizację pozarządową Centro de Intercambio y Servicios para el Cono Sur Argentina (CISCSA). Uczestniczyłam również w kilkunastu demonstracjach na rzecz praw kobiet oraz w sześciu zgromadzeniach lokalnego kolektywu *Ni Una Menos*. Od stycznia do listopada 2022 roku kontynuowałam etnografię miejską w Córdobie oraz przeprowadziłam dwadzieścia dziewięć pogłębionych wywiadów jakościowych z kobietami poniżej 30 roku życia oraz sześć wywiadów z ekspertkami

w tematach planowania miejskiego, pracy socjalnej i projektów rozwojowych na rzecz praw kobiet.

Grupa młodych kobiet uczestniczących w badaniu był zróżnicowana, metodologia została zaplanowana w sposób umożliwiający eksplorację potencjalnych różnic wynikających ze statusu ekonomicznego, rasy, doświadczenia migracji czy tożsamości seksualnej i płciowej (Flick, 2009). Rekrutacja do indywidualnych wywiadów pogłębionych oparta była na trzech strategiach. Zidentyfikowałam czternaście kluczowych organizacji i inicjatyw działających w Córdoba na rzecz praw kobiet i sprawiedliwości społecznej w okresie 2015–2022. Uczestniczyłam w organizowanych przez nie wydarzeniach, podczas których rozpowszechniałam informacje o badaniach. Drugą strategią była współpraca z organizacją pozarządową CISCOSA. Dzięki niej przeprowadziłam wywiady z młodymi kobietami pochodzącymi z rodzin o niskim statusie ekonomicznym. Dodatkowo, aby dotrzeć do osób zaangażowanych w działania polityczne opierałam się na mojej nieformalnej sieci aktywistek i aktywistów.

Dwie istotne dla analizy cechy osób uczestniczących w badaniu to status ekonomiczny oraz stopień zaangażowania w ruch społeczny na rzecz praw kobiet. Wśród uczestniczek badania dwadzieścia młodych kobiet pochodziło z rodzin o średnich dochodach, a dziewięć z rodzin o niskich dochodach. W 2022 roku siedemnaście dziewczyn nadal aktywnie działało w inicjatywach feministycznych, cztery przerwały swoją aktywność, a dziewięć nie było aktywnie zaangażowanych w budowanie tego ruchu społecznego. Wszystkie wywiady odbyły się w języku hiszpańskim, a transkrypcje zostały zakodowane techniką kodowania tematycznego (zobacz Silverman, 2010) i poddane analizie w programie MAXQDA. Dane z badań etnograficznych obejmują notatki terenowe oraz materiał wizualny (430 fotografii i filmów), które również zostały zakodowane i przeanalizowane w MAXQDA. Zastosowałam tematyczną analizę tekstu (Kuckartz, 2014), kodując transkrypcje wywiadów i materiały etnograficzne zgodnie z wyodrębnionymi kategoriami. Następnie zidentyfikowałam wzorce i powiązania między nimi.

W procesie badawczym ważne było moje upozycjonowanie jako badaczki społecznej oraz aktywistki na rzecz praw kobiet z Polski. Zmagania ruchów feministycznych w Polsce i Argentynie przeplatają się prawie od dekady. W 2015 roku, kiedy w Argentynie narodził się ruch *Ni Una Menos*, w Polsce władzę objął rząd Prawa i Sprawiedliwości, który rozpoczął działania na rzecz ograniczenia praw reprodukcyjnych. W drugiej połowie 2020 roku, gdy w Argentynie wprowadzono Ustawę o Dostępie do Dobrowolnego Przerwania Ciąży, polski Trybunał Konstytucyjny orzekł niekonstytucyjność aborcji w przypadku ciężkich wad płodu, jeszcze bardziej ograniczając prawa reprodukcyjne. Sposoby, w jaki Argentynki walczyły o legalizację przerywania ciąży, w tym masowe okupowanie przestrzeni publicznych, stał się istotnym punktem odniesienia dla

polskich ruchów walczących o prawa kobiet. Moje badania miały również na celu opisanie i transfer tych strategii na rzecz zmiany społecznej pomiędzy dwoma krajami.

Kobietobójstwo: między przestrzenią prywatną a publiczną

Jeden z głównych wniosków moich badań to funkcjonowanie zjawiska przemocy wobec kobiet w Argentynie pomiędzy przestrzeniami prywatnymi a publicznymi. Historie o zamordowanych kobietach wpływają na lęk przed przemocą zarówno w przestrzeniach domów i mieszkań, jak i ulic, parków i placów. Upamiętnianie kobietobójstw – jedna z ważnych strategii argentyńskich ruchów feministycznych – podkreśla powszechność zjawiska przemocy ze względu na płeć. Pierwsze oświadczenie ruchu *Ni Una Menos*, opublikowane 3 czerwca 2015 roku, głosiło:

W 2008 roku co 40 godzin mordowana była jedna kobieta; w 2014 roku co 30 godzin. W ciągu ostatnich siedmiu lat media informowały o 1808 morderstwach. Ile kobiet zostało zamordowanych tylko z powodu bycia kobietą w 2015 roku? Nie wiemy. Ale wiemy, że musimy powiedzieć dość. [...] Kobietobójstwo jest najbardziej skrajną formą przemocy wobec kobiet i przecina wszystkie klasy społeczne, religie i ideologie: Ale słowo „kobietobójstwo” to także kategoria polityczna. To słowo, które potępia sposób, w jaki społeczeństwo czyni naturalnym coś, co nim nie jest: seksistowską przemoc. (*Ni Una Menos*, 2015)

To jedno z wielu dokumentów politycznych rozpoczęło procesy, które Veronica Gago nazwała trzęsieniem ziemi, mobilizując tysiące dziewcząt i kobiet do wyjścia na ulicę i aktywizmu przeciwko przemocy (2018). W okresie 2015–2022, który analizuję w moich badaniach, polityczne interwencje w przestrzeni publicznej obejmowały upamiętnianie zamordowanych. Ich imiona i zdjęcia pojawiały się na transparentach, a szablony z ich podobiznami masowo przenoszono na mury i ściany. Jednym ze sposobów upamiętniania ofiar kobietobójstw podczas protestów ulicznych było czytanie ich imion przez megafon, na co tłum odpowiadał „Obecne, teraz i zawsze!”. Wszystkie te działania podkreślały widoczność historii ofiar przemocy i nadawały im wymiar polityczny w przestrzeniach publicznych. W okresie tych mobilizacji nieustannie krytykowano niezdolność władz do skutecznego radzenia sobie ze skalą przemocy wobec dziewcząt i kobiet. Pomimo wprowadzenia zmian w Argentyńskim Kodeksie Karnym, które dodały kategorię ‘kobietobójstwa’ do kodeksu, ruch feministyczny domagał się konkretnych działań i strukturalnych zmian. Większość moich rozmówczyń wchodziła w okres dojrzewania i kształtowała swoją świadomość polityczną w kontekście wszechobecnych przypadków brutalnych morderstw oraz bezczynności instytucji państwowych.

Przygotowując się do badań terenowych, zapoznałam się z przypadkami kobietobójstw upamiętnianych przez ruch *Ni Una Menos* oraz inicjatywy feministyczne w Córdoba. Oprócz historii tych konkretnych ofiar, w kilku wywiadach wspomniano o przypadkach, które nie przyciągnęły uwagi mediów. Niektóre z nich miały miejsce w małych miejscowościach lub dotyczyły zmarginalizowanych grup, takich jak kobiety transpłciowe czy pracownice seksualne. Fragmenty wywiadów, w ramach moich badań, o kobietobójstwach były trudne i wstrząsające. Po pierwsze były to brutalne zbrodnie, po drugie wpływały one na poziom lęku przed przemocą i czasem używane były do straszenia młodych kobiet przed zbyt dużą swobodą w zachowaniu. Poniżej prezentuję historie kobietobójstw znane moim respondentkom. Pod każdym cytatem dodałam krótkie informacje na temat morderstwa przywołanego w danym wywiadzie, aby połączyć kontekst konkretnych przypadków z narracjami uczestniczek badania. Te historie morderstw ze względu na płeć są przeżywane przez ruchy feministyczne i młode feministki, nie tylko na ulicznych protestach, ale także w prywatnych przestrzeniach pracy lub spotkań z przyjaciółkami czy rodziną.

No cóż... Camila mieszkała kilka ulic ode mnie [mówi płacząc]. Myślę, że pierwszy raz, uświadomiłam sobie, że jestem feministką na procesie w jej sprawie. (...) Nie postrzeżałam siebie wcześniej jako feministycznej aktywistki. Na jej procesie pomyślałam 'tutaj dzieje się coś niedobrego, musimy zacząć patrzeć na to krytycznie'. To było w 2016 roku. (R21)

[Camila Carletti, 22 lata, została zamordowana 12 września 2016 roku, przez 29-letniego Juana Villara. Jej związane ciało, z podciętym gardłem, zostało znalezione w lokalnym strumyku. Sprawca otrzymał karę 20 lat pozbawienia wolności.]

Kiedy usłyszałam, że znaleźli Florencję martwą na jakimś opuszczonym polu, to było straszne, pomyślałam od razu 'To mogłam być ja'. (R3)

[Florencia Romano, 14 lat, zamordowana 12 grudnia 2020 roku przez 33-letniego Pablo Ramóna Arancibię. Jej ciało zostało spalone i porzucone w rowie. Sprawca został skazany na dożywocie.]

Canela została znaleziona martwa w plastikowej torbie. Miałam wtedy 11 lat i mama powiedziała mi: 'Bądź ostrożna, zawsze dawaj mi znać, gdzie jesteś'. (R9)

[Candela Sol Rodríguez, 11 lat, została znaleziona martwa w czarnej torbie na pustym polu 30 sierpnia 2011 roku, po dziewięciu dniach od zaginięcia. W 2020 roku Hugo Elbio Bermúdez (63 lat) i Leonardo Daniel Jara (43 lat) zostali skazani na dożywocie za morderstwo, a Gabriel Fabián Gómez (49 lat) na cztery lata za współudział w zabójstwie.]

W wywiadach jakościowych nie zadawałam bezpośrednich pytań związanych z ofiarami kobietobójstw; wszystkie wzmianki o nich pojawiły się organicznie. To pokazuje, że te historie przenikają indywidualne narracje dziewcząt o zjawisku przemocy ze względu na płeć. Historie morderstw pojawiają się w przestrzeni publicznej, najpierw w mediach, potem w formie upamiętniania, by następnie osadzić się w sferach prywatnych wielu młodych kobiet. Wspominanie i przeżywanie pewnych kobietobójstw stanowi integralną część argentyńskich mobilizacji feministycznych. Znajomość imion, wieku i miejsc morderstw oraz śledzenie procesów sądowych jest częścią formowania się zarówno indywidualnej, jak i kolektywnej polityki feministycznej. Dorastanie w kontekście masowej i brutalnej przemocy wobec kobiet z jednej strony aktywizuje wiele dziewczyn do politycznego działania, z drugiej zaś utrzymuje je w ciągłym strachu. Argentyńskie ruchy feministyczne intensywnie działają na rzecz zapobiegania i eliminacji przemocy ze względu na płeć, ale młode kobiety nieustannie zmagają się z poczuciem lęku. Nie istnieją zasady, które mogłyby uchronić je przed przemocą. Historie kobietobójstw pokazują, że zarówno znani jak i nieznanymi mężczyźni mogą stać się oprawcami. W przypadku 59% morderstw z 2023 roku sprawcami były osoby, z którymi ofiara była w relacji romantycznej (Ahora Que Si Nos Ven – Observatorio De Las Violencias De Género, 2024). Przestrzeń fizyczna jest ważnym elementem funkcjonowania przemocy na osi prywatno–publicznej. Pomimo faktu, że ponad połowa kobietobójstw jest popełniana przez partnera lub byłego partnera w domu czy mieszkaniu, często ciała są porzucane poza prywatnymi przestrzeniami. W przypadkach szeroko relacjonowanych w mediach ofiary były porzucone w skrajnie zdegradowanych miejscach, takich jak rowy czy kanały ściekowe. Dla wielu moich rozmówczyń takie obrazy zamordowanych kobiet, często ich rówieśniczek, były częścią ich codziennego życia w okresie dojrzewania. Niektóre z nich wspominały jak członkowie rodziny używali zwrotu: „Chyba nie chcesz skończyć w worku na śmieci”, jako ostrzeżenia przed ryzykownymi decyzjami, na przykład w kwestii randek czy po prostu życia nocnego.

Charakterystyka przemocy wobec kobiet w miejskich przestrzeniach publicznych

Z jednej strony historie brutalnych kobietobójstw i dyskurs wzmacniający lęk buduje wśród dziewczyn niepokój związany z przebywaniem w przestrzeniach publicznych, z drugiej – same często doświadczają przemocy w miastach. W tej części prezentuję charakterystykę przemocy wobec kobiet w przestrzeniach miejskich opartą na analizie wywiadów jakościowych. Zestawiając doświadczenia młodych kobiet z genderową perspektywą na lęk przed przestrzeniami

publicznymi pokazuję, w jakich sytuacjach i w jaki sposób przemoc pojawia się w biografiach młodych kobiet.

Przemoc ze względu na płeć w przestrzeniach miejskich była znormalizowana przez moje rozmówczynie. W przeciwieństwie do przypadków kobieciobójstw, przedstawianych jako skrajne przypadki agresji, zaczepki słowne (w języku hiszpańskim *acoso callejero*) lub molestowanie seksualne często nie były przez nie bezpośrednio nazwane przemocą. Dopiero z czasem oraz z aktywizmem w inicjatywach feministycznych część uczestniczek badań zaczęła nazywać molestowanie w przestrzeniach publicznych przemocą i stawiać jej opór. Każdy z poniższych cytatów odnosi się do jednego z elementów, opartej na badaniach empirycznych, definicji przemocy ze względu na płeć w miastach.

Moje pierwsze doświadczenie [przemocy] miało miejsce w wieku 10 lat, kiedy zaczęłam bardziej rozwijać się jako kobieta, zaczęłam rosnąć. Mieszkam tuż obok klubu sportowego, więc sama chodziłam do klubu na zajęcia. Pewnego dnia przejeżdżał samochód i ktoś krzyknął do mnie: „Jakie piękne cycki” i pojechał dalej. I tak zostałam, stałam [cisza około 3 sekundy]. Nigdy nie myślałam, że mnie to spotka. Wychodziłam na ulicę i mówiłam do siebie „Nie, mnie to nie dotyczy, to zdarza się starszym kobietom”. (R3)

Po pierwsze, dziewczynki przyciągają niechcianą uwagę już w bardzo młodym wieku, przerywa im ona dzieciństwo, brutalnie zaznaczając, co oznacza obecność kobiecego ciała w przestrzeni publicznej. Pierwszy cytat pochodzi z części rozmowy o doświadczeniach agresji ze strony mężczyzn w mieście. Moja rozmówczyni, jako dziewczynka mieszkająca w dzielnicy klasy średniej, była przekonana, że molestowanie seksualne zdarza się tylko dorosłym kobietom. Dalej w rozmowie zauważyła, że to wydarzenie zaburzyło jej bezpieczny, codzienny rytm poruszania się po swojej dzielnicy. To wczesne doświadczenie ukształtowało to, jak korzysta z przestrzeni miejskiej jako nastolatka. Skrupulatnie planuje trasy po mieście i zostaje po zmroku tylko w miejscach, które zna, albo gdy towarzyszą jej przyjaciele lub rodzina. Inną respondentkę, która doświadczyła przemocy słownej w wieku 12 lat w drodze ze szkoły, zdziwiła reakcja jej matki. W rozmowie po tym wydarzeniu, matka kazała się jej przygotować na powszechność tego typu zachowań i wytłumaczyła, że jej wygląd będzie od teraz przyciągał uwagę mężczyzn. Znormalizowała zaczepianie i komentowanie wyglądu. Ta gwałtowna zmiana w postrzeganiu dziewczynek i nastolatków wpływa na to, jak rozwijają one strategie zmniejszania ryzyka przemocy. Zidentyfikowałam zachowania takie jak: planowanie ubioru w zależności od miejsca i dostępnego środka transportu, używanie transmisji geolokacji do informowania o swoim położeniu na aplikacji WhatsApp czy wybieranie ulic (szczególnie po zmroku) z monitoringiem.

Była noc, może 20:30, i byłam trzy krótkie przecznice od domu, niedaleko. Kiedy wracałam, stała tam taka duża ciężarówka, z mnóstwem żartownisiów. Zaczęli krzyczeć, gwizdać, a jeden z nich krzyknął na mnie: „Zgwałcę cię”. (R20)

Kolejną cechą przemocy ze względu na płęć w przestrzeniach miejskich jest nieprzewidywalność. Nawet gdy kobiety stają się bardziej świadome tego, co może się zdarzyć, wiele doświadczeń przemocy jest nieprzewidywalnych. Cytowana historia dziewczyny, której grożono gwałtem, miała miejsce w jej dzielnicy, blisko miejsca zamieszkania. Tak więc znowu regularnie uczęszczana, znajoma, niemal domowa przestrzeń, została przerwana przez przemoc słowną. Ta nieprzewidywalność pozostawia niewiele miejsc, gdzie można czuć się bezpieczne i komfortowo. Ważne jest tutaj podkreślenie, że duża część moich rozmówczyń lubi spotykać się z przyjaciółkami, czytać, ćwiczyć, uczestniczyć w festiwalach muzycznych w parkach czy na placach. To, co jest dla nich uciążliwe, to właśnie brak możliwości przewidzenia i zapobiegnięcia niechcianej uwagi.

Byłam na przystanku, 10:30 rano, ulica pełna ludzi i zatrzymuje się facet. On jest w samochodzie i pyta mnie o jakiś adres, a ponieważ nie wiedziałem, zaczęłam szukać w telefonie. Ten facet chwilę ze mną rozmawiał, w końcu powiedziałam: „Nie, no nie wiem” i kiedy popatrzyłam na niego, on się masturbował. Zdałam sobie z tego sprawę i on widział, że to widzę. Poczulałam się naprawdę źle. (R20)

Przemoc nie tylko wydarza się nagle, w znajomych miejscach, ale jest też ukryta w codziennych interakcjach. Zwykłe działania, takie jak pytanie o adres, mogą być pretekstem do molestowania dziewcząt i kobiet. W cytowanej historii rozmówczynie miała szczerą chęć pomocy mężczyźnie, który pytał o drogę, ale szybko zorientowała się, że wykorzystuje on tę sytuację do publicznej masturbacji. Ważne jest tutaj umiejscowienie tej sytuacji w konkretnej przestrzeni miejskiej. Sprawca przemocy, który jest w samochodzie, ma jeszcze więcej władzy. Może opuścić miejsce molestowania w dowolnym momencie i po prostu odjechać. Kobieta zostaje sama, narażona na podobną sytuację. Szczególnie, jeśli czeka na transport publiczny lub nie może nagle zmienić planów. Tworzy to rodzaj przestrzennej pułapki, kiedy dziewczyna lub kobieta nie ma możliwości zmiany miejsca na bezpieczniejsze, a sprawca może swobodnie odjechać. To niemal ulotne nadanie nowego znaczenia konkretnej przestrzeni miejskiej. W badaniach, ponad połowa respondentek podzieliła się historiami o nękanii przez mężczyzn z samochodów, byciem śledzoną podczas spaceru, albo molestowaną w transporcie publicznym. Dziewczyna przyparta do drzwi w zatłoczonym autobusie, śledzona na ulicy bez przecznic, zaczepiana w parku pod niedziałającą latarnią, może starać się oszacować możliwości zmiany miejsca, ale często nie ma takiej możliwości. Nie pozostawiając śladów, sprawca przemocy

może swobodnie przemieszczać się w przestrzeniach publicznych, szczególnie jeśli porusza się samochodem lub motocyklem. Te przestrzenne pułapki są dla dziewcząt i kobiet źródłem lęku i stresu. Podczas wywiadów niektóre rozmówczynie zauważyły, jak te doświadczenia sprawiają, że stają się bardziej czujne i wręcz strategiczne w swoich codziennych miejskich interakcjach, ponieważ zwykła rozmowa czy prośba o pomoc może niespodziewanie przerodzić się w sytuację przemocy.

Kiedyś ubrałam się w minispódniczkę. Poszłam tak ubrana na plac i jednak czulam się trochę nieswojo, bo wszyscy patrzą na ciebie, podczas gdy reszta jest w długich spodniach. Czujesz się źle, bo widzisz, że cię uprzedmiotawiają, tak o tym myślisz. Myślisz sobie, że coś ci się stanie, ale też wiesz, że jeśli przydarzy Ci się coś brutalnego, to nie jest twoja wina. (R10)

Kolejnym elementem definiującym przemoc wobec kobiet w przestrzeniach publicznych jest dyskomfort wywołany seksualizacją kobiecego ciała. Większość historii, którymi rozmówczynie podzieliły się w moich badaniach, obejmowała molestowanie naruszające ich integralność cielesną, jednak nie bezpośrednio. Przypadki te obejmowały przemoc słowną, natarczywe spojrzenia czy śledzenie. Dziewczyny i kobiety nie były fizycznie atakowane, niemniej jednak inne formy molestowania wywoływały ogromny stres i dyskomfort. Skomplikowane doświadczenie związane z koniecznością kontrolowania swojego ciała, a jednocześnie brakiem kontroli nad nim, towarzyszą dziewczętom i młodym kobietom podczas wielu aktywności w mieście. Z jednej strony ostrzega się je, by nie prowokowały mężczyzn ubiorem czy zachowaniem, a z drugiej strony, niezależnie od tego, jak bardzo starają się stać się niewidoczne, ich ciało przyciąga uwagę. Ponadto nastolatki w okresie dojrzewania zmagają się z wieloma niepewnościami dotyczącymi swojego zmieniającego się wyglądu. Kwestia kobiecych ciał w przestrzeniach publicznych staje się dość skomplikowana. Przechodząc przez ewolucję samooceny i pewności siebie, a jednocześnie będąc narażoną na ryzyko przemocy, etap dojrzewania jest wyjątkowo trudny dla dziewcząt. Ciało przyciąga nie tylko uwagę mężczyzn, ale staje się również obiektem komentarzy ze strony rodziny i rówieśników. Od najmłodszych lat ciała dziewcząt mogą być oceniane i krytykowane, a jednocześnie postrzegane są jako prowokujące lub uwodzące. W rozmowie o codziennych praktykach związanych z ubiorem, cytowana powyżej, 24-letnia rozmówczynie podzieliła się ze mną refleksją na temat samoakceptacji:

Rok temu po raz pierwszy założyłam szorty, po całym moim okresie dorastania. Wcześniej tego nie robiłam, nie z powodu strachu, ale z powodu braku akceptacji swojego ciała. Nie podobały mi się moje nogi. Miałam osoby, które mi to wytykały, jak moja matka, ciotki i babcie – one często zwracały uwagę, dlaczego nie schudnę. Pewnego dnia miałam

tego wszystkiego dość i powiedziałam: „Założę te szorty i będę w nich świetnie wyglądać”. (R10)

Jej historia podkreśla kompleksową relację między kobiecym ciałem a przestrzeniami publicznymi. Poza domem dziewczęta i młode kobiety stają się do pewnego stopnia obiektem, który może być seksualizowany, krytykowany i kontrolowany, a jednocześnie należy go chronić przed przemocą. Młode dziewczyny, z jednej strony, próbują zapewnić sobie bezpieczeństwo, a z drugiej – używają przestrzeni publicznych do eksperymentów ze swoim wyglądem i walki z kompleksami. Stosują różne strategie, aby unikać molestowania, a jednocześnie wyrażać siebie i przełamywać społecznie konstruowane normy dotyczące kobiecego ciała. Walcząc z wzorcami piękna związanymi z płcią, podważają jednocześnie przekonanie, że to kobiety prowokują przemoc.

W tym stanie pomiędzy autoekspresją a autokontrolą moje rozmówczynie często czuły się osamotnione. Ponieważ komentowanie czy natarczywe spojrzenia są znormalizowane i powszechnie nie są postrzegane jako krzywdzące, dziewczyny i kobiety rzadko uzyskują wsparcie od postronnych osób. Ostatni cytat w tej sekcji to fragment dłuższej historii ilustrujący poczucie osamotnienia w sytuacji doświadczania przemocy w przestrzeni miejskiej.

To była niedziela rano, zaczęłam iść tą ulicą... byłam ubrana w dzinsy, nie, że byłam w ciuchach po imprezie, w spódniczce czy coś. Nie chcę się usprawiedliwiać, no ale taki był kontekst. Przechodziłam obok baru z hot-dogami i tam była grupa mężczyzn, którzy rozłożyli się tak na chodniku, że musiałam przejść przez środek... Miałam wrażenie... Ubieram się dość męsko i jestem duża, to powoduje, że czuję się na ulicy bezpieczniej niż ktoś mały. No ale kiedy tam przechodziłam, miałam przyczepioną do plecaka chustkę proaborcyjną, to było w 2018. Na tej ulicy jest wiele banków, więc jest dużo kamer. Wybrałam tą ulicę z tego właśnie powodu, ale zaczęła za mną iść grupa trzech lub czterech facetów po trzydziestce. I krzyczeli do mnie o wszystkim, od gróźb śmierci po gwałt. Z powodu wspierania aborcji, bo widzieli tą chustkę (...) Przeszłam kilka przecznic, zdecydowałam się iść dalej, bo było dużo kamer bezpieczeństwa. Popatrzyłam za siebie i widzę, że wsiedli do taksówki. Mijając mnie taksówką, ten z przodu wystawił połowę ciała przez okno, krzyknął na mnie, splunął i usiadł z powrotem w samochodzie. (...) Wokół mnie byli innymi mężczyznami, ale nie czułam, że mogłabym ich poprosić o pomoc. (R28)

Historia tej dziewczyny jest doskonałym przypadkiem do przestudiowania elementów przemocy ze względu na płęć w przestrzeniach miejskich. Zaczyna ona swoją historię od zaznaczenia, w co była ubrana, choć zdaje sobie sprawę, że ubiór nie powinien usprawiedliwiać molestowania. Komentuje swój typ sylwetki jako bardziej ‘męski’, co według niej powinno zmniejszyć ryzyko przemocy. Następnie zauważa, że grupę mężczyzn sprowokował symbol Kampanii na Rzecz Legalnej Aborcji przyczepiony do jej plecaka. Stara się prześledzić możliwe scenariusze, które mogłyby zmniejszyć ryzyko przemocy. Wybiera ulicę

z bankami i kamerami, na wypadek eskalacji przemocy, co ilustruje jej czujność i jedną ze strategii zapewnienia sobie bezpieczeństwa w przestrzeniach publicznych. Grupa mężczyzn zaczyna ją śledzić i słownie atakować, a potem opuszcza miejsce przemocy taksówką. W dalszej części wywiadu rozmówczyni kontynuuje, że po powrocie do domu autobusem miejskim, była przerażona, zmęczona, ale też zła, wyobrażając sobie, jak ci mężczyźni docierają do swoich domów taksówką, nieporuszeni tym, co się wydarzyło. Była również świadoma, że nie szukała pomocy, ponieważ nie wierzyła, że którykolwiek z innych mężczyzn udzieliłby jej wsparcia. Poczucie pozostawienia samej sobie w środowisku miejskim to doświadczenie więcej niż jednej uczestniczek moich badań. Jeśli młode kobiety nie są w towarzystwie rówieśników, przyjaciół czy członków rodziny, to one ponoszą odpowiedzialność za poradzenie sobie z sytuacją molestowania.

Historie przemocy, którymi podzieliły się moje rozmówczynie, podważyły scenariusze, które mają teoretycznie zagwarantować bezpieczeństwo. Nie ma systemu zasad, który chroniłby je przed przemocą ze względu na płeć. Doświadczenia młodych kobiet, które były molestowane w ciągu dnia, w miejscach pełnych ludzi, ubrane nieprovokacyjnie, pokazały, że przemoc doświadczana w miastach jest nieprzewidywalna i wręcz nieunikniona. Pozostaje bardzo ograniczona liczba bezpiecznych przestrzeni miejskich, ponieważ doświadczenia moich respondentek pokazały, że dziewczęta i nastolatki są nękanie nawet w swoich sąsiedztwach i w miejscach, które dobrze znają. To nie fizyczna przestrzeń miasta, jak park czy ciemny przystanek autobusowy zagrażają bezpieczeństwu kobiet, ale genderowa struktura przestrzeni publicznych, gdzie wolność kobiet jest ograniczona przez ryzyko przemocy. Nawet jeśli dziewczyny i młode kobiety próbują zminimalizować niebezpieczeństwo, nosząc mniej „provokacyjne” ubrania czy wybierając bardziej zatłoczone ulice, nadal doświadczają nękania. Gwizdanie, gapienie się i śledzenie to formy przemocy związanej z płcią, które wpływają na codzienność i zdrowie psychiczne kobiet. Utrwalają lęk i niepokój związany z przebywaniem samej w przestrzeniach publicznych.

Podsumowanie i dyskusja

Jednym z głównych celów tego artykułu było umiejscowienie zjawiska przemocy wobec kobiet w miastach w szerszym kontekście przenikania między przestrzeniami prywatnymi i publicznymi. Strach przed miastem nie wynika wyłącznie z przeżytych doświadczeń przemocy, ale jest również społecznie konstruowany. Na poziomie internalizacji lęku młode kobiety uczą się, że przemoc może spotkać je zarówno w przestrzeniach prywatnych, jak i stanowi realne ryzyko w przestrzeniach publicznych. Mniej lub bardziej znane przypadki kobietobójstw w Argentynie były dla moich respondentek jednym z powodów

budowania strategii samokontroli w przestrzeniach miejskich. Ponadto częste i krzywdzące przypadki molestowania doświadczane przez respondentki wpływały na silny lęk przed używaniem i przebywaniem w tych miejscach.

Na podstawie danych empirycznych zebranych podczas moich badań, stworzyłam charakterystykę zjawiska przemocy ze względu na płeć w przestrzeniach miejskich. Do jej elementów zaliczam: (1) doświadczane od wczesnego wieku zarówno w znanych, jak i nowych środowiskach miejskich, (2) nieoczekiwane, (3) (tymczasowo) więżące dziewczęta i kobiety w przestrzennie i społecznie niewygodnych i zagrażających sytuacjach, (4) skupiające się na seksualizacji kobiecego ciała, (5) wywołujące stres i wpływające na codzienne aktywności miejskie kobiet. Szczególnie użyteczny dla dalszych badań na przecięciu studiów miejskich i genderowych może być koncept pułapek przestrzennych, który łączy przestrzeń fizyczną miasta z sytuacją przemocy ze względu na płeć. Należy rozwijać badania na temat sposobów, w jakie sprawcy wykorzystują środowisko miejskie na swoją korzyść. Aktów przemocy dopuszczają się osoby, które uzurpują sobie prawo do sfeminizowanych ciał w przestrzeniach publicznych i są pewni, że pozostaną bezkarni. Fizyczne cechy przestrzeni miejskich, takie jak brak oświetlenia czy wąskie chodniki, ułatwiają molestowanie i wzmacniają poczucie lęku dziewcząt i kobiet, jednak nie są jego źródłem.

Jestem świadoma ograniczeń moich badań pod względem uchwycenia bardziej intersekcyjnych aspektów przemocy w przestrzeniach miejskich, w szczególności tych związanych z klasą społeczną, rasą oraz tożsamością płciową i seksualną. Kolejnym z kierunków badań nad przemocą wobec kobiet w miastach powinno być zatem pogłębianie doświadczeń konkretnych grup społecznych z przecinającymi się cechami społecznymi, jak na przykład płeć i klasa społeczna lub płeć i stopień niepełnosprawności. Tylko taka analiza przemocy w przestrzeniach miejskich pozwoli na wielowymiarowe uchwycenie i zaadresowanie tego zjawiska.

Ten artykuł nawiązuje dialog z konceptami feministycznej teorii miejskiej, a w szczególności z ideą funkcjonowania przemocy na osi pomiędzy przestrzeniami prywatnymi i publicznymi (Falú, 2010) oraz wykorzystywaniem strachu dziewcząt i kobiet do kontrolowania ich obecności i funkcjonowania w miastach (Segato, 2013). Ważnym kontekstualnym czynnikiem, często pomijanym w implementacji tych konceptów jest wpływ ruchów społecznych i aktywizmu na rzecz praw kobiet na percepcję bezpieczeństwa w miastach. Użyte przeze mnie historie miały na celu pogłębioną analizę zjawiska przemocy wobec kobiet w miastach w kontekście mobilizacji feministycznych w Argentynie. Lęk i ryzyko przemocy to płynne koncepty, które ewoluują wraz z młodymi kobietami. Najpierw uczą się one zestawu zasad, które powinny zapewnić im bezpieczeństwo, następnie doświadczają wielu nieprzyjemnych i/lub niebezpiecznych sytuacji, by potem próbować negocjować i odzyskiwać swoją przestrzeń. Badania

sytuacji kobiet w miastach często nie zauważają tego aspektu, przez co w niezamierzony sposób mogą wzmacniać genderowe stereotypy. Ważne jest uchwycenie tego płynnego, ewolucyjnego charakteru konceptu bezpieczeństwa i lęku przez przemocą.

Bibliografia

- Ahora Que Si Nos Ven – Observatorio de Las Violencias de Género. 2024. *Informes: 308 femicidio en 2023*. <https://ahoraquesinosven.com.ar/reports/femicidios-2023>. Dostęp 01.08.2024.
- Álvarez, J. (2018) *Construcción de masividad en la primera marcha NI UNA MENOS un acercamiento a la apropiación de espacio público a través de las representaciones sociales* Repositorio Digital Institucional Facultad de Ciencias Sociales-UBA
- Artazo, G., Ramia, A., Menoyo, S. (2021). A New Feminist Ethic That Unites and Mobilizes People: The Participation of Young People in Argentina’s Green Wave. *Gender & Development*, 2–3, 335–50. <https://doi.org/10.1080/13552074.2021.2005924>
- Beebeejau, Y., (2016). Gender, Urban Space, and the Right to Everyday Life. *Journal of Urban Affairs*, 3, 323–34. <https://doi.org/10.1080/07352166.2016.1255526>
- Corradi, C., Marcuello-Servós, C., Boira, S., Weil, S., (2016). Theories of femicide and their significance for social research. *Current Sociology*, 64(7), 975–995. <https://doi.org/10.1177/0011392115622256>
- Equipo Latinoamericano de Justicia y Género. (2024). *Monitoreo de políticas contra la violencia en Argentina entre diciembre-mayo de 2024*. <https://ela.org.ar/wp-content/uploads/2024/05/En-estado-de-alerta.-Monitoreo-de-politicas-contrala-violencia-en-Argentina-entre-diciembre-mayo-de-2024.-Informe-preliminar.-ELA.pdf>. Dostęp 01.08.2024.
- Falú, A., (2010). Violence and Discrimination in Cities. W A. Falú (red.) *Women in the City: On Violence and Rights* (s. 15–39). Women and Habitat Network of Latin America / Ediciones SUR.
- Falú, A., (2014). Inclusion and Right to the City. Exercising Women’s Citizen Rights. W: X. Bonal (red.). *City, Social Inclusion and Education* (s. 58–69). International Association of Education Cities.
- Filebor, B., O’Neill, T. (2023). From “Ghettoization” to a Field of Its Own: A Comprehensive Review of Street Harassment Research. *TRAUMA, VIOLENCE, & ABUSE*, 24(1) 125–138. <https://doi.org/10.1177/1524838021102160>
- Flick, U. (2009). *An Introduction to Qualitative Research*. SAGE.
- Gago, V. (2018). La Tierra Tiembla. *Critical Times*, 1(4), 178–97. <https://doi.org/10.1215/26410478-1.1.178>
- Griffin, C. (2004). Good Girls, Bad Girls: Anglocentrism and Diversity in the Constitution of Contemporary Girlhood. W: A. Harris (red.). *All About the Girl*. Routledge.
- Gqola, P. D. (2022). *Female Fear Factory*. Cassava Republic.

- Ilahi, N. (2009). Gendered Contestations: An Analysis of Street Harassment in Cairo and Its Implications For Women's Access to Public Spaces. *Surfacing*, 2, 56–69.
- Jiménez, J., Sierra M. (2017). Violencia de Género y Ciudad: Cartografías Feministas Del Temor y El Miedo. *Sociedad y Economía*, 32(7), 65–84.
- Johansson, S., Haandrikman, K. (2021). Gendered Fear of Crime in the Urban Context: A Comparative Multilevel Study of Women's and Men's Fear of Crime. *Journal of Urban Affairs*, 7(6). 1238–64. <https://doi.org/10.1080/07352166.2021.1923372>
- Koskela, H. (1997). Bold Walk and Breakings': Women's Spatial Confidence versus Fear of Violence. *Gender, Place & Culture*, 3(11), 301–20. <https://doi.org/10.1080/09663699725369>
- Koskela, H. (2002). Video Surveillance, Gender, and the Safety of Public Urban Space: 'Peeping Tom' Goes High Tech? *Urban Geography*, 3(5), 257–78. <https://doi.org/10.2747/0272-3638.23.3.257>
- Koskela, H., Pain, R. (2000). Revisiting Fear and Place: Women's Fear of Attack and the Built Environment. *Geoforum*, 2(5), 269–80. [https://doi.org/10.1016/s0016-7185\(99\)00033-0](https://doi.org/10.1016/s0016-7185(99)00033-0)
- Krase, J. (2018) The Multitude of Approaches to Urban Ethnography: Blessing or Curse?. W: I. Pardo i G. B. Prato (red.). *The Palgrave Handbook of Urban Ethnography*. Palgrave Macmillan, 71–92.
- Kuckartz, U. (2014). *Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods, Practice & Using Software*. SAGE Publications Ltd.
- Massey, D. (2001). Talking of Space-time. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 2(6), 257–61. <https://doi.org/10.1111/1475-5661.00019>
- Marcos, M. (2022). Las Villas En Las Estadísticas Públicas: Propuesta Para Su Delimitación Conceptual y Territorial En La Ciudad de Buenos Aires. *Población de Buenos Aires*, 19(31), 7–25.
- Martínez, J.P., Terreno, A., Manzotti, M., Pérez, C. (2018) Ni Una Menos: Análisis de la acción colectiva en el ámbito público *SOCIALES INVESTIGA. Escritos académicos, de extensión y docencia* N°5, Enero-Junio, 126–134.
- Mitchell, C., Rentschler, C. (2016). *Girlhood and the Politics of Place*. Berghahn Books.
- Moser, C. (2004). Urban Violence and Insecurity: An Introductory Roadmap. *Environment and Urbanization*, 2(10), 3–16. <https://doi.org/10.1177/095624780401600220>
- Nasser, S., Hassan, R. (2021). Gendered Public Spaces and the Geography of Fear in Greater Cairo Slums. *Global Social Welfare*, 2, 99–112. [10.1007/s40609-021-00216-5](https://doi.org/10.1007/s40609-021-00216-5)
- Ni Una Menos. 2015. *3 de junio 2015*. <https://niunamenos.org.ar/manifiestos/3-de-junio-2015/>. Dostęp 01.08.2024.
- Pain, R. (1997). Social Geographies of Women's Fear of Crime. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 22, 231–44.
- Pain, R. (2001). Gender, Race, Age and Fear in the City. *Urban Studies*, 5–6, 899–913. <https://doi.org/10.1080/00420980120046590>
- Peake, L. (2015a). On Feminism and Feminist Allies in Knowledge Production in Urban Geography. *Urban Geography*, 6, 830–38. <https://doi.org/10.1080/02723638.2015.1105484>

- Peake, L. (2015b.) The Twenty-First-Century Quest for Feminism and the Global Urban. *International Journal of Urban and Regional Research*, 1, 219–27. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12276>
- Peake, L., Koleth, E., Sarp Tanyildiz, G., Reddy R., patrick/dp. (2021). *A Feminist Urban Theory for Our Time*. John Wiley & Sons.
- Reid, L., Konrad, M. (2004). The Gender Gap in Fear: Assessing the Interactive Effects of Gender and Perceived Risk on Fear of Crime. *Sociological Spectrum*, 4(7), 399–425. <https://doi.org/10.1080/02732170490431331>
- Risi, E., Pronzato, R. (2020). Nuances, Boundaries and Subjects of the Fear in the City. Women’s Experiences in Milan. *Lo Squaderno*, 57(3), 17–21.
- Rodó-de-Zárate, M., i in. (2019). La Configuración y Las Consecuencias Del Miedo En El Espacio Público Desde La Perspectiva de Género. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 167, 89–106.
- Rodó-de-Zárate, M. (2013). Developing Geographies of Intersectionality with Relief Maps: Reflections from Youth Research in Manresa, Catalonia. *Gender, Place & Culture*, 8, 925–44. <https://doi.org/10.1080/0966369x.2013.817974>
- Rosales, M., B. (2018). Ciberactivismo: Praxis Feminista y Visibilidad Política En #NiUnaMenos. *Pléyade*, 22. <http://dx.doi.org/10.4067/S0719-36962018000200063>
- Segato, R. (2013). *La Escritura en el Cuerpo de las Mujeres Asesinadas en Ciudad Juárez. Territorio, Soberanía y Crímenes de Segundo Estado*. Tinta Limon.
- Segato, R. (2018). *Contra-Pedagogías de la Crueldad*. Prometeo Libros.
- Silverman, D. (2010). *Qualitative Research*. SAGE.
- Valentine, G. (1989). The Geography of Women’s Fear. *Area*, 24, 385–390.
- Vázquez, M. (2017). Derecho a La Ciudad En Las Ciudades Seguras Para Mujeres. Mejoramiento Barrial En La Ciudad de México. *Dfensor*, 10–16.

